

บทความการจัดการความรู้ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

เรื่อง “งอบน้ำเขียวหัตถกรรมพื้นบ้านเล่าขานตำนานวิถีชีวิต”

๑. นายวิษุทธิ์ เจริญมงคลยิ่ง

๒. นายพงษ์ศักดิ์ นานโพธิ์ศรี

๓. นายสุจินดา ณ รังษี

หน่วยงาน นักศึกษาระดับปริญญาตรีปีที่ ๓ วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

การจัดการความรู้ ของนักศึกษา

บทสรุป

บ้านน้ำเขียว สถานที่ท่องเที่ยวชุมชนเชิงวิถีชีวิตวัฒนธรรม ตั้งอยู่ใน ต.น้ำเขียว อ.แหลมงอบ จ.ตราด เป็นหมู่บ้านในเส้นทางผ่านไปขึ้นเรือสู่เกาะช้าง หมู่บ้านน้ำเขียวแห่งนี้ยังได้เป็นรับเลือกให้เป็น “หมู่บ้าน OVC” (OTOP Village Champion) ที่ได้รับการสนับสนุนจาก กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย รวมถึงรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยดีเด่นจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย บ้านน้ำเขียวมี พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ติดทะเล มีป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่เป็นจำนวนมาก มีคลองขนาดใหญ่ไหลผ่าน ตั้งแต่อดีตวิถีชีวิตของชาวบ้านจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประมง ทั้งทำไร่ ทำสวน และจับปลา ต้องอยู่กลางแจ้ง เผชิญสายฝน และด้วยพื้นที่ส่วนใหญ่ของบ้านน้ำเขียวเป็นป่าชายเลน มีต้นจากมาก จึงเกิดภูมิปัญญาด้วยการนำใบจากมาเย็บเป็น “งอบ” เพื่อใส่กันแดด กันลม กันฝน ซึ่งลักษณะพิเศษของงอบบ้านน้ำเขียวคือ มีฝีมือการทำที่ประณีต ละเอียด มีความสวยงามและทนทานใช้งานได้นาน

“งอบน้ำเขียว” เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์อันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวจังหวัดตราดที่ได้สืบทอดสืบทอดรุ่นหลังใส่เพื่อกันแดดกันฝนหรือแขวนตกแต่งบ้านเรือน ปัจจุบันมีการพัฒนารูปทรงที่หลากหลายยิ่งขึ้น เหมาะสำหรับการสวมใส่หรือเป็นของที่ระลึกเพราะเน้นความประณีต สวยงาม มีน้ำหนักเบา ทุกๆ ขั้นตอนมีความประณีตในการทำ กว่าที่จะออกมาเป็นงอบ ๑ ใบ งอบน้ำเขียวจึงมีคุณค่ามากกว่าแค่การใส่ไปทำงาน ทุกเส้นสานของใบจากคือการบอกเล่าวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน “งอบน้ำเขียว” จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อไป

การรวบรวมองค์ความรู้ของนักศึกษา เป็นพันธกิจที่สำคัญของวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี การจัดการความรู้มีหลายแนวทางและในการศึกษาพบว่า งอบน้ำเขียวมีผู้คนจำนวนมากยังให้ความนิยมและสนใจจึงมีการจัดการความรู้(Knowledge Management : KM) เรื่อง “งอบน้ำเขียวหัตถกรรมพื้นบ้านเล่าขานตำนานวิถีชีวิต” ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการโดยเชิญวิทยากรมาให้ความรู้และดำเนินการถอดองค์ความรู้ร่วมกัน ผลการดำเนินการจัดการความรู้(Knowledge Management : KM) เรื่อง “งอบหัตถกรรมพื้นบ้านเล่าขานตำนานวิถีชีวิต” สะท้อนถึงคุณค่าทางของวิถีชีวิต คำสอนที่ดั่งามและภูมิปัญญาพื้นบ้านความเป็นอยู่ของคนในจังหวัดตราด และผลการจัดการความรู้(Knowledge Management : KM) เรื่อง “งอบน้ำเขียวหัตถกรรมพื้นบ้าน

เล่าขานตำนานวิถีชีวิต”จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อองค์กรในอนาคตในการให้บริการเรื่องการอนุรักษ์ สืบสานและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในโอกาสต่อไป และสามารถรักษาศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มคนให้คงคุณค่าในด้านค่านิยมในสังคมไปต่อยอดเชิงธุรกิจของท้องถิ่นได้

คำสำคัญ งอบน้ำเชี้ยว หัตถกรรมพื้นบ้าน

บทนำ

บ้านน้ำเชี้ยว สถานที่ท่องเที่ยวชุมชนเชิงวิถีชีวิตวัฒนธรรม ตั้งอยู่ใน ต.น้ำเชี้ยว อ.แหลมงอบ จ.ตราด เป็นหมู่บ้านในเส้นทางผ่านไปขึ้นเรือสู่เกาะช้าง หมู่บ้านน้ำเชี้ยวแห่งนี้ยังได้เป็นรับเลือกให้เป็น “หมู่บ้าน OVC” (OTOP Village Champion) ที่ได้รับการสนับสนุนจาก กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย รวมถึงรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยดีเด่นจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย บ้านน้ำเชี้ยวมี พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ติดทะเล มีป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่เป็นจำนวนมาก มีคลองขนาดใหญ่ไหลผ่าน ตั้งแต่อดีตวิถีชีวิตของชาวบ้านจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประมง ทั้งทำไร่ ทำสวน และจับปลา ต้องอยู่กลางแจ้ง ผจญสายฝน และด้วยพื้นที่ส่วนใหญ่ของบ้านน้ำเชี้ยวเป็นป่าชายเลน มีต้นจามจุรีมาก จึงเกิดภูมิปัญญาด้วยการนำใบจามจุรีมาเย็บเป็น “งอบ” เพื่อใส่กันแดด กันลม กันฝน ซึ่งลักษณะพิเศษของงอบบ้านน้ำเชี้ยวคือ มีฝีมือการทำที่ประณีต ละเอียด มีความสวยงามและทนทานใช้งานได้นาน

“งอบน้ำเชี้ยว” เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์อันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวจังหวัดตราดที่ได้สืบทอดสืบทอดรุ่นหลังใส่เพื่อกันแดดกันฝนหรือแขวนตกแต่งบ้านเรือน ปัจจุบันมีการพัฒนารูปทรงที่หลากหลายยิ่งขึ้น เหมาะสำหรับการสวมใส่หรือเป็นของที่ระลึกเพราะเน้นความประณีต สวยงาม มีน้ำหนักเบา ทุกๆ ขั้นตอนมีความประณีตในการทำ กว่าที่จะออกมาเป็นงอบ ๑ ใบ งอบน้ำเชี้ยวจึงมีคุณค่ามากกว่าแค่การใส่ไปทำงาน ทุกเส้นสานของใบคือการบอกเล่าวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน “งอบน้ำเชี้ยว” จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อไปดำเนินการเป็นขั้นตอน จัดการเผยแพร่ข้อมูลจากวิทยากร เพื่อสืบสาน อนุรักษ์วัฒนธรรมซึ่งเป็นหน้าที่หลักของวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี

วิธีการดำเนินงาน

การจัดการความรู้เรื่องงอบหัตถกรรมพื้นบ้านเล่าขานตำนานวิถีชีวิต มีกระบวนการดำเนินงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากนักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีปีที่ ๓ วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรีโดยแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินงานประกอบด้วย ประธาน กรรมการ เลขานุการ พร้อมกำหนดหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนจัดทำปฏิทินกำหนดการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากนางละออง รุ่งโรจน์ จากนั้นได้ดำเนินการจัดการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเชิญกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ตามแผนที่ได้กำหนดไว้ในปฏิทินการดำเนินงาน นักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีปีที่ ๓ ทุกคนได้เตรียมความรู้และเตรียมคำถามที่จะถามเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เรื่องงอบน้ำเชี้ยวหัตถกรรมพื้นบ้านเล่าขานตำนานวิถีชีวิตซึ่งมีการแลกเปลี่ยนความรู้กันในกลุ่มของนักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีปีที่ ๓ ได้เปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล

พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันจากวิทยากรพร้อมทั้งมีการจัดบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นข้อมูลของแต่ละบุคคล รวบรวมความรู้ที่ได้รับ ทบทวน กลั่นกรองและพิจารณาสรุปประเด็นความรู้การจัดการความรู้เรื่องงอบน้ำเขียวหัตถกรรมพื้นบ้านเล่าขานตำนานวิถีชีวิตมีกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ของบุคลากรของวิทยาลัย โดยมีวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักศึกษาและบุคลากรในวิทยาลัยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เปิดโอกาสให้แต่ละบุคคลรวบรวมความรู้ที่ได้รับมีการถามตอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าสนใจเป็นความรู้ต่างๆมากมายที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่างๆได้

เมื่อดำเนินการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้วเสร็จได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลความรู้จัดเก็บข้อมูลความรู้ในแต่ละครั้งในรูปแบบเอกสาร และสื่อวิดีโอให้บุคลากรที่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นด้วยการสอบถามจากวิทยากรหลังจากนั้นได้นำข้อมูลสรุปความรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบบสอบถามดำเนินการกลั่นกรองและตรวจสอบองค์ความรู้โดยคณะกรรมการดำเนินการจัดการความรู้ (KM) ดำเนินการปรับปรุงเนื้อหาของความรู้ให้มีความสมบูรณ์ใช้ภาษาที่เป็นมาตรฐานและรวบรวมสรุปองค์ความรู้ได้ในรูปแบบเอกสารเพื่อให้สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้การนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้กับการปฏิบัติงานผู้รับบริการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากสามารถนำความรู้ที่เกิดจากกระบวนการจัดการความรู้มาใช้ในการพัฒนานักศึกษาและสืบสานมรดกภูมิปัญญาพื้นบ้านสืบต่อไป

อภิปรายผลการดำเนินงาน

ในสมัยก่อนมีการเรียกกันว่า “เหละ” เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษชาวตราด ซึ่งคนในจังหวัดตราดมีหลากหลายอาชีพมีการนำงอบมาใช้ในการคุมแดดคุมฝน “งอบน้ำเขียว” ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังคงอยู่ตั้งแต่อดีตวิถีชีวิตของชาวบ้านจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประมง ทั้งทำไร่ ทำสวน และจับปลา ต้องอยู่กลางแจ้งแดด เผลอเดียวฝน และด้วยพื้นที่ส่วนใหญ่ของบ้านน้ำเขียวเป็นป่าชายเลน มีต้นจากมาก จึงเกิดภูมิปัญญาดำเนินการนำใบจากมาเย็บเป็น “งอบ” เพื่อใส่กันแดด กันลม กันฝน ซึ่งลักษณะพิเศษของงอบบ้านน้ำเขียว คือ มีฝีมือการทำที่ประณีต ละเอียด มีความสวยงามและทนทาน ใช้งานได้นานปัจจุบัน ยังเห็นชาวบ้านใส่งอบออกไปทำงานกันอยู่ แต่ก็เปลี่ยนมาใส่อย่างอื่นบ้างตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป แต่นั่นไม่ได้ทำให้เอกลักษณ์ของที่นี่จางหายไป เพราะยังมองเห็น “งอบน้ำเขียว” ในทุกๆ ที่ของชุมชน บ้างใส่ไปทำงาน ปัจจุบันประยุกต์เป็นโคมไฟตกแต่งบ้านเพื่อความสวยงาม เก็บเป็นของสะสมอนุรักษ์ให้ลูกหลานได้รู้จักและสืบสานต่อ

งอบน้ำเขียว ปัจจุบันมีด้วยกัน ๕ ทรง คือ

๑. ทรงกระหะคว่ำ เป็นทรงที่ชาวบ้านนิยมใส่ออกหาปลา เพราะสามารถกันแดดและกันฝนได้ดี
๒. ทรงกระดองเต่า ปีกของหมวกจะเว้าคล้ายกระดองเต่า เหมาะสำหรับเกษตรกร ชาวนา เพราะส่วนเว้าของปีกหมวกด้านหน้าทำให้มองเห็นได้สะดวก ทำงานก้มเงยได้คล่องแคล่ว
๓. ทรงหัวแหลม เป็นรูปทรงกรวยหัวแหลมปากกว้าง เหมาะสำหรับชาวไร่ ชาวนา เพราะทรงแหลมจะช่วยระบายความร้อนได้ดี ปีกไม่กว้างมาก ทำให้เคลื่อนไหวทำงานได้สะดวก

๔. ทรงสมเด็จพระ มีรูปทรงสวยงาม ออกแบบโดยกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านน้ำเขียว ทำขึ้นเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในจังหวัดตราด เมื่อวันที่ ๒๕ พ.ย.๒๕๒๔ และทรงพระราชทานนามงอบทรงนี้ว่า “ทรงสมเด็จพระ”

๕. ทรงกะโหลก เป็นทรงกลมคล้ายหมวกภาคสนามของทหาร นิยมใส่ขณะเดินทาง ขับขี่ยานพาหนะ ใส่แล้วกระชับ มีขนาดพอดีกับศีรษะ ปัจจุบันมีการประยุกต์เป็นทรงต่างๆ เพื่อใช้ประดับฝาผนังบ้าน เช่น ทรงกระทรูปดอกไม้ ทรงกระทรูปหัวใจ

วัสดุอุปกรณ์ในการทำงานอบมีดังนี้

- ใบจาก
- ดอกไม้ไฟ
- กรรไกร
- เครื่องเย็บกระดาษ
- มีด
- เข็มโคเซ
- ด้ายสีขาว
- เชือกฟาง
- เสวียน

ขั้นตอนการทำงานอบ

ขั้นตอนการทำงานอบน้ำเขียวมีความพิเศษตรงที่ มีความประณีตมากๆ ใส่ใจรายละเอียดในทุกขั้นตอนที่ทำ ตั้งแต่

๑. การตัดใบจาก โดยจะต้องเลือกใบจากต้นที่ไม่แก่หรืออ่อนเกินไป โดย ๑ งอบจะใช้ใบประมาณ ๓๖ ใบ ขึ้นอยู่กับรูปทรงและขนาดของงอบด้วย

๒. คัดขนาดใบจากและนำมาตัดเป็นท่อนเท่าๆ กัน ให้ยาวประมาณ ๓๐ ซม. วางซ้อนกันแล้วใช้ด้ายเย็บให้ติดกัน แล้วคลี่ออกมาให้เป็นวงกลม แล้วเอาเถาวัลย์เชียวมากรอเพื่อยึดให้งอบเป็นทรง

๓. ใช้ปลายเข็มกรีดเบาๆ ที่ปลายหมวกให้เป็นวง เพื่อกำหนดแนวเย็บแล้วค่อยๆ เย็บตามรอยที่กรีดไว้ให้แน่น จากนั้นตัด แต่ง ตัด ให้เป็นรูปทรงที่ต้องการ

๔. นำไม้ไผ่ลากลอกเหลาเป็นดอกเส้นเล็กๆ เพื่อใช้ในการเข้าขอบ แล้วใช้ด้ายเย็บขอบให้แน่นจนรอบ แล้วใช้ดอกอีก ๓ เส้นในการพันขอบ เพื่อกับความเรียบร้อยของงอบให้ดูสวยงาม

๕. ประดับยอดงอบด้วยดอกจันทร์ แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง ใช้เวลาประมาณ ๒ อาทิตย์ถึงจะแห้ง

๖. เมื่องอบแห้งแล้ว นำงอบมาทาสีเหลืองจากน้ำมันวานิช เพื่อให้มีความทนทานและสวยงาม

๗. ขั้นตอนสุดท้าย คือนำเสวียน หรือห้วงอบที่สารด้วยไม้ไผ่ มีขนาดทำเสร็จแล้วเย็บติดกับตัวงอบ เป็นอันเสร็จก็นำไปสวมใส่ได้ตามแต่โอกาส

จากการลงพื้นที่สำรวจและศึกษาข้อมูลในการจัดทำการจัดการความรู้ของนักศึกษา จากกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนบ้านน้ำเขียวของคณะนักศึกษาและคณะกรรมการ สิ่งที่คณะนักศึกษาได้ดำเนินการเพื่อช่วยส่งเสริม อาชีพการทำงอบของชาวบ้านน้ำเขียว คือ

๑. เอกสารประชาสัมพันธ์

๒. จัดตั้ง Webpage งอบน้ำเขียวหัตถกรรมพื้นบ้านเล่าขานตำนานวิถีชีวิต

๓. จัดทำสื่อโฆษณาเกี่ยวกับงอบน้ำเขียวหัตถกรรมพื้นบ้านเล่าขานตำนานวิถีชีวิต เผยแพร่

๒ ช่องทาง คือ FACEBOOK และ YOUTUBE

<https://www.youtube.com/watch?v=9uDpXGvhMal&t=59s>

สรุป

“งอบน้ำเขียว” เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์อันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาว จังหวัดตราดที่ได้สืบทอดสืบทอดรุ่นหลังใส่เพื่อกันแดดกันฝนหรือแขวนตกแต่งบ้านเรือน ปัจจุบันมีการพัฒนา รูปทรงที่หลากหลายยิ่งขึ้น เหมาะสำหรับการสวมใส่หรือเป็นของที่ระลึกเพราะเน้นความประณีต สวยงาม มี น้ำหนักเบา ทุกๆ ขั้นตอนมีความประณีตในการทำ กว่าที่จะออกมาเป็นงอบ ๑ ใบ งอบน้ำเขียวจึงมีคุณค่า มากกว่าแค่การใส่ไปทำงาน เพราะทุกเส้นสานของใบจากคือการบอกเล่าวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคน ในชุมชน “งอบน้ำเขียว” จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อไป

วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี จึงให้ความสำคัญในการจัดการความรู้เรื่อง “งอบน้ำเขียวหัตถกรรม พื้นบ้านเล่าขานตำนานวิถีชีวิต” ผลการดำเนินการจัดการความรู้เรื่องดังกล่าว เป็นแนวทางในการพัฒนา นักศึกษา ของวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ให้มีความรู้ความสามารถและมีส่วนร่วม กับ ชุมชนในการอนุรักษ์ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบต่อไป

ความสำคัญ

๑. สามารถนำมากันแดดกันฝนได้เพราะการทำงานอบมีวิธีการทำที่ละเอียดอ่อนและคงทนเหมาะกับการนำไปใช้งาน

๒. สามารถนำมาเป็นของชำร่วยมอบให้แก่ผู้ทำเยี่ยมเยือน เพราะทุกเส้นสานของใบจากคือการบอกเล่าวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

๓. สามารถนำมาประดับตกแต่งได้

.....

ว่าที่ร้อยตรีชูชาติ สร้อยสังวาลย์ / อ.ที่ปรึกษาในการจัดทำ